

Nr 363

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till internationell hjälpverksamhet.

(Lika lydande med motion nr 306 i Första kammaren)

I. AKTIV UTVECKLINGSPOLITIK OCH DESS HUVUDPROBLEM

I motioner till förra årets riksdag tecknades som bakgrund till krav på större svenskt bistånd till utvecklingsländerna än Kungl. Maj:t föreslagit en bild av både behovet av insatser och hur dessa behov dittills mötts genom bilaterala och multilaterala åtgärder. Det framhölls bl. a. att den explosiva befolkningsökningen framför allt inom utvecklingsländerna å ena sidan som hotade att mer än äta upp uppnådda eller uppnåeliga produktionsökningar samt å andra sidan den relativt hastiga stegringen av levnadsstandarden inom de utvecklade områdena pekade mot ett vidgat gap i materiell standard mellan de två grupperna.

De huvudproblem som måste angripas för att efter hand kunna förbättra utvecklingsländernas läge framhölls vara:

1. Kapitalförsörjningen och investeringsuppbyggnaden
2. Livsmedelsförsörjningen
3. Kunskaps- och kompetensuppbyggnaden
4. Familjeplaneringen

Det kan inte nog betonas att dessa fyra problemgrupper måste ses i sammanhang med varandra och att deras lösning hänger nära samman. Det måste vidare erinras om att de uppenbarligen kan bringas mot sin lösning endast genom långsiktiga målmedvetna insatser och under samverkan mellan utvecklade och mindre utvecklade områden.

Innan vi framför vissa förslag rörande den svenska insatsen i dessa sammanhang finner vi det emellertid angeläget att framhålla några allmänna synpunkter på den problematik det här gäller.

De biståndsinsatser som hittills kommit till stånd som led i hjälpen åt utvecklingsländerna har delvis fått karaktären av hjälpaktioner i katastrofsituationer. Det har stundom kunnat med rätt liknas vid ett slags internationell fattigvård, som utlösts vid ekonomiska, sociala eller politiska krisfallfällena och ofta för att motarbeta en hotande politisk urspärning. Det kommer säkerligen att finnas gott om anledning till ingripanden av denna art även i framtiden, vilket inte minst år 1960 på ett tragiskt sätt illustrerat.

De nyss nämnda biståndsinsatserna erbjuder emellertid — hur problematiska de än kan vara ur olika synpunkter — i det väsentliga andra problem än dem som möter när uppgiften gäller att på ett bestående och sammanhängande sätt lösa de fyra problemkomplex som tidigare nämnts. Man kunde kanske säga att det är ungefär samma skillnad som mellan fattigvård/socialhjälp å ena sidan och socialpolitik i vidaste mening å den andra sidan inklusive arbetsmarknadspolitik, skatte- och finanspolitik inom ett land.

Vad det nu gäller är icke internationell välgörenhet utan internationell utvecklingspolitik av långfristig och planmässig art, som dock i sitt genomförande måste präglas av den kapplöpning med tiden som såväl befolkningsexplosionen som de politiska utvecklingstendenserna framtvingar.

Kolonialismens epok på gott och ont är slut. Dess sista rester upplöses i våra dagar snabbt i den väldiga nationella frihets- och självständighetsförvandling som pågår inom områden som tidigare varit kolonier eller i vart fall avhängiga av kolonialmakterna.

Denna djupgående förändring på det politiska fältet har sin motsvarighet på det ekonomiska området. Den gamla typen av internationell »arbetsfördelning» med råvaruproducerande och agrarbetonade länder å ena sidan och industriländerna å den andra förändras. Utvecklingsländernas stigande betydelse i världsekonomin kan illustreras med några siffror på deras värdemässiga andel i världshandeln.

	Import				Export			
	1913	1929	1938	1956	1913	1929	1938	1956
Utvecklade länder . .	79,4	74,8	72,3	69,9	76,4	71,7	69,6	70,8
Utvecklingsländerna .	20,6	25,2	27,7	30,1	23,6	28,3	30,4	29,2

Det är ingen tillfällighet att de förut nästan enbart råvaruproducerande och agrarbetonade länderna numera kallas utvecklingsländer. Den mångsidiga industrialiserings- och tekniseringsprocess som pågår har kastat dem in i en utveckling vars målsättning enklast kan anges så att det högindustrialiserade västerlandet har blivit mönsterbildande. Medan tidigare de utvecklade västerländska ländernas förbindelser med de områden vi nu kallar utvecklingsländer framför allt var av kommersiell natur och avsåg att säkra tillgången på råvaror och avsättning för exporten av industrivaror gäller det nu dessutom ett samarbete för att driva en aktiv utvecklingspolitik med sikte på en organiskt framväxande omgestaltning av dessa länders näringsliv mot större produktivitet. En grundläggande tanke i denna utvecklingspolitik är att den måste vara byggd på gemensamma ansträngningar från utvecklingsländernas och de utvecklades sida.

Kolonialväldenas upplösning och tillkomsten av ett stort antal nationalstater med egna suveränitetsanspråk har fått bestämda återverkningar på förutsättningarna för internationell ekonomisk verksamhet. Kolonialväldena utgjorde trots allt var för sig en rättslig enhet med en relativt säker politisk ledning, vilken utgjorde en garanti för att egendom och företagsamhet

behandlades enligt principer som godtagits i de västerländska industristaterna. Dessa omfattande rättsenheter upplöstes med kolonialvåldena och övergick i ofta aggressivt nationella och av välförståeliga skäl mot forna kolonialmakter och andra västliga länder misstänk samma stater.

Den stora världsdepressionen kring 1930 utgjorde slutet på en lång period av stor frihet i fråga om de internationella ekonomiska relationerna. Den internationella kapitalmarknaden bröt samman och har sedan inte i sin gamla mening kunnat återupprättas. Tvärtom har under intrycket av det ekonomiska sammanbrottet som världsdepressionen drog med sig tendensen till nationell avgränsning och försök att skapa sig en oberoende trygghet inom välfärdsstatens gränser gjort sig klart märkbar. I viss mening har den blivit till en dominerande synpunkt och utgör nu ett egendomligt isolationistiskt och nationalistiskt inslag i bilden och stundom ett allvarligt hinder för vidare utveckling av mellanfolkliga strävanden.

Till detta sluter sig det förhållandet att politiska idéströmningar med en från den dominerande västerländska uppfattningen vitt skild syn på frågan om privat resp. statlig äganderätt fått stor spridning. I viss omfattning har denna ideologiska spaltning passats in i motsättningen mellan kolonialmakter och frigörelsesträvanden och skärpt redan förut existerande motsättningar.

Det är i denna situation som en aktiv utvecklingspolitik måste bedrivas. Den kan inte undgå att ta hänsyn till de faktorer som ovan nämnts såsom väsentliga för läget. Skall någorlunda organiska framsteg i materiellt avseende kunna komma till stånd måste de kunna bygga på en rimlig grad av internationell rättssäkerhet, på en samordning och utspel från såväl enskilda som offentliga insatser, på internationell planläggning och koordination samt på de enskilda staternas beredvillighet att anpassa sig till en aktiv utvecklingspolitiks krav.

De olika internationella organ som skapats med mer eller mindre direkt inriktning på utvecklingsländernas problem utgör viktiga faktorer i sammanhanget för administration, samordning och planläggning. Men skall deras insats kunna bli effektiv måste nödvändiga finansiella medel ställas till deras förfogande och medlemsstaterna vara villiga att ta konsekvenserna härav samt i sin tur någorlunda underordna sig utvecklingspolitikens intentioner vid utformningen av sin interna och internationella politik.

Detta gäller även vårt land. I det följande skall därför mot denna allmänna bakgrund och med anledning av från Kungl. Maj:t framlagda förslag rörande svenskt biståndsarbete för utvecklingsländerna förordas åtgärder för att Sverige bättre skall kunna medverka i en aktiv utvecklingspolitik. Vi noterar med tillfredsställelse den ökning av anslagen till olika biståndsin-satser såväl multilateralt som bilateralt som nu föreslås av Kungl. Maj:t, så mycket mer som större delen av den nu föreslagna ökningen påyrkades från vårt håll redan för ett år sedan.

II. EKONOMISK SAMVERKAN I OEEC/OECD

Från vårt håll har i riksdagen vid flera tillfällen under 1950-talet förslag framförts i syfte att få till stånd ett vidgat samarbete mellan Västeuropas stater med sikte på bl. a. de ökade möjligheter detta skulle innebära att bemästra konjunkturproblemen. En väsentlig tankegång bakom dessa framstötter har varit att därigenom även kunna förbättra möjligheterna till ett effektivt bistånd åt utvecklingsländerna. Sålunda har framhållits att det borde ligga naturligt till för OEEC, till vars arbetsuppgifter det hör att verka för samordning av den ekonomiska politiken i Västeuropa, att jämväl verka för upprätthållande av full sysselsättning och goda ekonomiska konjunkturer. Sveriges regering borde, har det understrukits, se det som en viktig fråga att verka för en sådan politik inom OEEC, och därvid borde man även inbegripa en plan med syfte att bistå utvecklingsländerna.

I motion nr II: 60 vid 1960 års riksdag framhölls att dessa synpunkter efter hand vuxit i aktualitet och angelägenhet och att mycket talade för att vidga OEEC:s uppgifter vad gäller biståndet till utvecklingsländerna, eftersom det även bortsett från de i och för sig mycket betydande konjunkturpolitiska synpunkterna vore en angelägenhet av största vikt att få till stånd en snabb och stark ökning av nämnda biståndsverksamhet.

Därefter har som bekant i slutet av år 1960 beslutats att ombilda den hittillsvarande organisationen OEEC till en vidgad sammanslutning omfattande även USA och Kanada med namnet »Organisation for Economic Cooperation and Development» (OECD). Det är mot bakgrund av de tankegångar som tidigare vid flerfaldiga tillfällen framförts från vårt håll vi med tillfredsställelse kan konstatera, att en grundläggande tanke bakom den organisatoriska nybildningen är att de europeiska och nordamerikanska industriländerna skall inrikta sitt samarbete på att bidra till de mindre utvecklade ländernas ekonomiska utbyggnad och föra en sådan ekonomisk politik som kan främja en stigande och stabil avsättning för dessa länders export. OECD skall koncentrera sina uppgifter till den ekonomiska politiken, hjälpen till utvecklingsländerna och handels- och betalningarnas fortsatta frigörelse. Innevarande års riksdag skall föreläggas förslag om anslutning till den nya organisationen, vilken sålunda får stora och maktpåliggande uppgifter, vilkas lösande det dock finns anledning motse med förhoppningar dels med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av OEEC och dels med tanke på att inom OECD även USA och Kanada ingår som medlemmar.

Det måste dock understrykas att ett lyckosamt resultat kräver målmedvetna insatser från medlemsländernas sida. I vissa avseenden, såsom att avveckla handelsrestriktioner av kvantitativ art och bidra till frigörelse av de internationella betalningarna, har OEEC varit en framgång. De arbetsuppgifter som nu skall på ett helt annat sätt uppmärksammas, nämligen de konjunkturpolitiska frågorna samt biståndet till utvecklingsländerna, kommer att bli krävande, bl. a. därför att de icke i samma mening som de handelspolitiska frågorna har traditioner såsom internationella samarbets-

objekt. Här är icke tillfället att närmare diskutera vilka krav som kan komma att ställas på den interna svenska ekonomiska politiken som led i en internationellt utformad konjunkturstabilisering. Däremot är det anledning att något beröra förutsättningarna för uppnåendet av målsättningen bättre bistånd åt utvecklingsländerna.

III. KAPITALFÖRSÖRJNING OCH HANDEL

I föregående års motion II: 60 framhölls kapitaltillförselein och investeringsverksamheten i utvecklingsländerna som ett av de centrala problemen. Det erinrades om att flera internationella organ är verksamma med sikte på att få till stånd de nödvändiga basinvesteringarna, att bygga vad som brukar kallas infrastrukturen. Hit hör världsbanken och International Development Association av multilateral karaktär. Export-Import Bank från USA:s sida och hjälpprogram för investeringsverksamhet enligt Colombo-planen från brittisk sida och åtskilliga kapitalinsatser inom ramen för den gemensamma marknadens biståndsprogram kan få tjäna som exempel på bilaterala typer av kapitalbistånd.

Tillsammans med de statliga insatserna går även en betydande ström av privat kapital till investering i utvecklingsländerna. Ett organ härför är det s. k. International Financial Corporation, vilket arbetar som dotterföretag till Världsbanken och förmedlar riskvilligt kapital till privatinvesteringar i utvecklingsländerna. En stor roll spelar de privata krediterna till utvecklingsländerna, som regel rent affärsmässigt motiverade.

Det är uppenbart att omfattande åtgärder krävs för att tillgodose kapitalbehovet i sådan grad att en verklig industrialiseringsprocess kommer i gång och att den kan ges sådan styrka att en höjning av levnadsstandarden kan komma till stånd i utvecklingsländerna. Härtill krävs anlitande av såväl offentliga som privata källor.

För vår del har vi gett vår anslutning till de äskanden som tidigare är begärts för de svenska bidragen till de multilaterala organen som här kommer i fråga. Vi anser att Sverige varken kan eller bör undandra sig fortsatt och ökat stöd på denna väg.

På tal om möjligheterna till en ökning av biståndet till utvecklingsländerna på det finansiella området framhölls i ovannämnda motion att strävan att öka de privata och industriella och kommersiella investeringarna torde komma att träda i förgrunden, men att ett av de allvarligaste hindren för en stegring av de privata kapitalplaceringarna från de utvecklade länderna inom utvecklingsländerna är de ofta avsevärda politiska riskerna. Det hette vidare i nämnda motion:

Härav följer att ett huvudproblem är att finna vägar för att reducera sådana risker. Möjligen skulle ett internationellt samarbete i form av statsgarantier eller på annat vis kunna reducera riskerna på ett verksamt sätt genom att fördela dem. Ett slags internationellt kreditgarantisystem för underlättande av kapitalexport till utvecklingsländerna kan därför behöva övervägas.

I fortsättningen framhölls att ett annat hinder — vid sidan av de politiska riskerna — ligger däri att det privata kapitalets rörlighet ofta hindras genom statliga restriktioner. Såväl in- som utförsel av kapital är underkastade begränsningar i vårt land:

Svårigheterna för utländska företag att här i landet starta rörelse begränsas bland annat genom de inskränkningar som gäller för utländska medborgare att förvärva fast egendom. Dessa och andra hinder för utländskt kapital att investeras inom Sverige torde indirekt påverka svenskt kapitals möjligheter att investeras utanför vårt lands gränser och sålunda inom utvecklingsländerna.

Ett i viss mån annat problemkomplex reser sig kring frågan om handeln med utvecklingsländerna och de särskilda krav som därvid kan ställas för att underlätta och stimulera denna. Det som främst härvidlag träder i blickfältet vad exportsidan beträffar är exportkreditgarantiernas utformning. Den andra sidan, importsidan, reser andra problem som skall beröras i ett annat avsnitt i förevarande motion.

a) *Exportkreditgarantierna*

Vad först *exportkreditgarantierna* beträffar kan dessa visserligen till någon del sägas täcka även politiska risker, men i huvudsak avser de kommersiella risker, och även efter den liberalisering av bestämmelserna som skedde 1959 är det tydligt att de med nuvarande utformning främst gynnar exportkreditgivning till industristater och dessutom närmast avser att underlätta varuhandeln. I skriften »Sveriges näringsliv och de underutvecklade länderna» som utgivits av en studiegrupp inom Studieförbundet Näringsliv och samhälle heter det på tal om dessa förhållanden bl. a.:

Exportkrediter till de underutvecklade länderna innebär större politiska och ekonomiska risker och kräver större premier. De kan icke heller garanteras i full utsträckning. De svenska möjligheterna att ge exportkrediter är betydligt mindre än t. ex. de tyska. Detta är ett fält där en nära sammanknytning bör kunna ske av svenska offentliga insatser och kommersiella intressen till de underutvecklade ländernas — och Sveriges — fromma. En liberalare tillämpning av villkoren och eventuellt en subventionerad nedskärning av försäkringsavgiften för de svenska exportkreditgarantierna skulle ge möjligheter till en betydande ökning av den svenska kapitalexporten till de berörda länderna.

I detta uttalande kan vi för vår del helt instämma. Härutöver kan tillfogas att visserligen exportkreditnämndens ram för maximal garantigivning i ett par etapper vidgats så att den numera uppgår till 1 000 milj. kronor men det bör betonas att nämnden endast ger försäkringsmässiga garantier. Dessa i sin tur är emellertid underkastade begränsningar i utlåningsmöjligheterna bl. a. på grund av de statliga regleringsåtgärderna på området. Banklagens bestämmelser torde dessutom förhindra dem att utsträcka utlåningstiden till mer än 6 månader, och exportören har ingen garanti för att lånet kan omsättas efter denna tidsperiod även om detta merendels sker.

Med sikte på med dessa förhållanden sammanhängande problem riktade herr Ohlin i andra kammaren den 19 oktober 1960 en interpellation till statsministern, varvid han bl. a. yttrade:

De nuvarande kreditmöjligheterna för export är utformade med hänsyn till behoven vid handel med utvecklade länder. De maximala kredittiderna måste avsevärt förlängas för att bli till nytta för U-länderna. 7—10 års kredittid är säkert i många fall nödvändig för att krediterna skall bli till verklig hjälp. Detta fordrar en viss revision av vårt kreditgarantisystem.

Tanken på möjligheter till väsentligt förlängda kredittider tar sikte på det förhållandet att utvecklingsländerna har ont om valuta och behöver krediter. Rent allmänt kan sägas att kredittidernas längd behöver växa i den mån importen mer avlägsnar sig från karaktären av konsumtionsvaror och närmar sig karaktären av kapitalvaror för investering. I senare fallet tar det självfallet ofta lång tid innan produktion mögnar ut och kan ge ett naturligt underlag för avslutande av en kredit.

Åtskilliga länder har vidtagit särskilda arrangemang i syfte att kunna medge långa krediter. Man kan nämna Västtyskland, Österrike och Japan. Ofta sker det med hjälp av speciella exportkreditinstitut, vilka stundom arbetar i statlig regi. Det kan nämnas att de talrika krediter som det s. k. Östblockets stater beviljat till utvecklingsländer tydligen endast i undantagsfall lämnas på kortare tid än 12 år och ofta på avsevärt längre tid och med löptid från den tidpunkt då investeringen i fråga färdigställts. Vanligen medges kontraktsmässigt betalning i varor, vilket medför att kredittagaren icke behöver anstränga sina tillgångar på konverterbara valutor.

b) Friare kapitalrörelser

Vad gäller frågan om friare kapitalrörelser har denna varit föremål för behandling senast vid 1960 års riksdag med anledning av motioner berörande valutaregleringen samt i samband med behandling av motioner som föreslog en allsidig utredning om sådana lättnader i lagstiftningen att ökad frihet skapas för kapitalrörelser från och till Sverige. I bankoutslottets utlåtande nr 22/1960 heter det bl. a.:

Utskottet delar departementschefens uppfattning att den internationella valutautvecklingen för närvarande befinner sig i ett övergångsskede och att man också framdeles har att räkna med fortlöpande förändringar. Detta synes dock närmast tala för att man redan nu förbereder vår anpassning till det efter hand ändrade internationella läget, varvid konsekvenserna av vår anslutning till EFTA förtjänar särskilt beaktande. Utskottet vill sålunda förorda att Kungl. Maj:t snarast möjligt tillsätter en förutsättningslös utredning med uppgift att kartlägga betingelserna för en anpassning av den svenska valutaregleringen till de ändrade internationella förhållandena. Det synes naturligt, att det vid utredningsarbetet lämnas tillfälle för experter från näringslivet att medverka.

Den expertgrupp som utarbetat den ovannämnda SNS-skriften konstaterar på tal om dessa förhållanden:

Den svenska exporten av kapital för direkta investeringar i utlandet är starkt bunden av valutabestämmelsernas tillämpning. Medan import av

varor kan ske utan större inskränkningar och den kommersiella kreditgivningen sker under relativt liberala valutavillkor, innebär de nuvarande bestämmelserna för kapitalexporten för direkta investeringar, att det exporterade kapitalet måste investeras så att det i första hand snabbt inbringar valutor till Sverige och detta under full insyn av riksbanken.

Den av riksdagen förordade utredningen om valutaregleringen är numera tillsatt, men de utfärdade direktiven är uppenbart otillfredsställande eftersom de utgår ifrån att kapitalrörelserna även i framtiden skall vara underkastade statlig reglering. Detta torde förhindra utredningen att inta en förutsättningslös ståndpunkt i sakfrågan. Enligt vår mening bör utredningen inte vara bunden härvidlag.

c) Skydd för utlandsinvesteringar

År 1959 investerades ca 350 milj. kronor svenskt kapital i utlandet brutto. Nettoinvesteringen var givetvis avsevärt mindre. Av denna gick nära 200 milj. till Europa och över 100 milj. till Amerika. Endast en liten del har sålunda investerats i utvecklingsländerna även om en tendens till ökning av denna del förefaller klar, vilket inte är överraskande mot bakgrund av det starka intresse för saken som förefinns såväl inom dessa länder som inom svenskt näringsliv. Det bör dock framhållas att vi i vårt land saknar möjligheter att försäkra direkta investeringar för risken av nationalisering eller andra politiska åtgärder, vilket självfallet verkar starkt hämmande på lusten att göra sådana investeringar. Det svenska näringslivet har under årens lopp fått många dyrköpta erfarenheter som följd av de politiska riskerna med investeringar bl. a. i östeuropeiska, latinamerikanska och asiatiska stater. Metoderna med vilka de politiska riskerna manifesterats är skiftande: öppen eller dold konfiskation, transfereringssvårigheter, straffbetonade skatter, handelsregleringar, lagstiftningsåtgärder av social eller planekonomisk natur o. s. v.

Sedan åtskilliga år har pågått arbete på utarbetande av en internationell konvention för att fastslå vissa grundläggande regler för behandling av utländska investeringar. Inom OEEC behandlas för närvarande ett förslag som efter sina upphovsmän kallas The Abs-Shawcross Draft Convention. Enligt detta skulle Internationella domstolen få behörighet i tvister och parterna avses skola förbinda sig att icke inom sina territorier verkställa eller erkänna sådana åtgärder av andra kontraktslutande parter som står i strid med konventionen. Här skall inte förslaget materiella bestämmelser närmare refereras. Vi önskar endast fästa uppmärksamheten på betydelsen av att en sådan konvention kommer till stånd. Det ligger enligt vår uppfattning i sakens natur att Sverige med all kraft bör främja tillkomsten av en konvention, vilken även om de däri fastslagna rättsreglerna skulle vara föga långtgående dock säkerligen skulle leda till en utveckling mot mera betryggande rättsförhållanden.

Exportindustrien måste numera ofta göra stora investeringar i det land dit man vill exportera, bygga upp försäljningsorganisationer, anlägga sammanställningsfabriker, organisera yrkesutbildning m. m. Det kan inne-

bära att svenska tekniker planerar fabriken, svenska entreprenörer bygger den, svensk industri levererar byggmaterial och utrustning. Endast en ringa del av detta täckes av det traditionella exportbegreppet och har alltså inte möjlighet att få svensk kreditgaranti.

Jämsides med olika åtgärder för att kunna medge från fall till fall mera lämpliga exportkreditgarantier, ofta av innebörd att förlänga kredittiderna, vilket är nödvändigt vid handel med utvecklingsländerna, har de utvecklade länderna alltmer börjat ta hänsyn till exportens delvis förändrade karaktär. I några länder har staten trätt in och ger kredit till det importerande landet, som härigenom kan betala exportören. I andra fall har skapats nya former av garantier för att avlasta riskerna vid kapitalinvesteringar och lån till företag inom utvecklingsländer. I USA arbetar numera den s. k. ICA-garantien (International Cooperation Administration) för att ge skydd åt export eller verksamhet i utlandet som sker i andra former än den traditionella försäljningen av varor.

Den nya exporttypen hotas främst av de politiska risker som ligger i konfiskation och expropriation i de politiskt instabila utvecklingsländerna. Kunde denna risk avlyftas eller väsentligt minskas skulle viljan att öppna verksamhet i utvecklingsländerna från svenska företags sida stimuleras i hög grad. Vid sidan av nämnda typer av politiska risker förekommer som nämnts i annat sammanhang andra bl. a. sammanhängande med valutaförhållanden o. s. v.

Det bör därför övervägas att skapa någon form av garanti för svenska investeringar och lån utomlands för investeringar i form av utrustning och material för arbeten eller anläggningar och etablering och utnyttjande av svenska patent, tillverkningsprocesser och tillverkningsmetoder. Man kan diskutera hur långt garantien skall sträcka sig. Uppenbarligen bör den täcka konfiskations- och expropriationsrisken men eventuellt även risken för framtida valutarestriktioner. Andra frågor i sammanhanget är hur verksamheten skall finansieras. Den nämnda amerikanska ECA-garantien kostar 0,5 procent per år för det garanterade beloppet. Garantitiden måste som regel vara avsevärt längre än den som nu tillämpas för de svenska exportkreditgarantierna. Särskilt för lån och kapitalinvesteringar krävs säkert ofta en garantitid på uppåt 20 år, kanske stundom ännu längre tid.

Det kan även tillfogas att vissa stater för att medge garantier rutinmässigt kräver en överenskommelse med det land som är i fråga vari detta måste förbinda sig till vissa spelregler.

I utlandet är det vanligt att dylika garantier ombesörjes av samma organ som handhar de vanliga exportkreditgarantierna. Samma möjlighet kan länkas även i vårt land så att exportkreditnämnden får administrera det hela.

Åtgärder som vi här i landet vidtagit för att skydda svenska investeringar utomlands kan säkerligen med fördel ofta kombineras med liknande mått och steg inom ramen för det internationella samarbetet de utvecklade länderna emellan, t. ex. inom OECD.

Med hänsyn till de härovan redovisade förhållandena framstår det som angeläget att även från svenskt håll former skapas för att underlätta denna »nya» export. Vi vill därför förorda att en utredning tillsättes med uppdrag att skyndsamt utarbeta och framlägga förslag i det syfte vi härovan antytt.

d) *Handelshinder och utvecklingspolitik*

Handelspolitikens utformning även i andra avseenden än de som berörts i det föregående har stor betydelse för utvecklingsländernas möjligheter att lösa sina expansionsproblem. Det är ingen tillfällighet att utvecklingsländerna allt oftare och mera enträget reser önskemålet: Handel i stället för hjälp. Välbekant är ju den utomordentliga roll för många av dessa länder prisläget på råvarumarknaden spelar. En relativt kortvarig period med lägre priser och sjunkande avsättning kan mer än äta upp det bistånd som kommit landet i fråga till del. De svårigheter som uppstod för flera råvaruproducerande länder, vilket ofta är detsamma som utvecklingsländer, vid avmattningen 1957/58 är väl kända. Efter en viss återhämtning har under 1960 ånyo liknande problem uppstått med försämrad bytesbalans för de råvaruproducerande länderna. Ofta härrör 80 procent eller mer av dessa länders exportintäkter från råvaror, och enligt vissa beräkningar motsvarar en blott femprocentig förändring i råvarupriserna ett belopp av samma storleksordning som hela det nuvarande tillskottet av privat och offentligt kapital utifrån till utvecklingsländerna. De konjunkturpolitiska uppgifter som OECD skall söka arbeta med kan alltså om de angrips med tillräcklig kraft komma att få utomordentligt stor betydelse just för att förhindra ödesdigra svaghetsperioder och säkra ett jämnare konjunkturförlopp. Även för de utvecklade länderna är detta viktigt eftersom det utgör förutsättningen för en stabil och jämn export till utvecklingsländerna. För vissa råvaror har slutits avtal om prisstabilisering, men detta har icke skett i större omfattning eller med större effekt.

Beträffande handelspolitikens utformning önskar vi emellertid peka på några särskilda förhållanden av stor betydelse i sammanhanget.

Viktigt är att icke de utvecklade länderna uppträder så inkonsekvent att de samtidigt som de å ena sidan i olika former bringar hjälp till ekonomisk expansion å andra sidan genom importhinder i form av tullar, importavgifter, eller av kvantitativ art eller genom punktskatter o. d. försvårar eller rent av förhindrar utvecklingsländerna att få tillfredsställande avsättning för sina produkter. Det bör vara en viktig angelägenhet för GATT och OECD och f. ö. varje enskilt utvecklat land att söka komma till rätta med sådana frågor. Vad vårt land beträffar kan väl sägas att våra hinder av nämnd karaktär icke är särskilt stora eller många. Vissa importavgifter och punktskatter tillhör dock de ur nu aktuella synpunkter tvivelaktiga inslagen i bilden. Man bör emellertid erinra om risken för att handelsblockens uppbyggande kan komma att skärpa tendenser att diskriminera utvecklingsländernas exportprodukter. Man bör inte blunda för att den väg vi

slagit in på att medverka till att med all kraft påskynda utvecklingsländernas industrialisering måste komma att leda till strukturförändringar inom vårt eget näringsliv likaväl som andra förskjutningar i produktions- och marknadsförhållanden. Särskilda åtgärder kan bli nödvändiga för att underlätta denna strukturförändring.

Den ökade industrialiseringstakt som åtskilliga utvecklingsländer ålägger sig medför regelbundet svåra påfrestningar för betalningsförmågan. Resultatet blir ofta drastiska inskränkningar i fråga om importen av födoämnen och andra livsfröfnödenheter även i de fall då en ökad import vore mera motiverad. Särskilt gäller naturligtvis valutaknappheten konverterbara valutor, och det måste måhända i större omfattning prövas huruvida inte leveranser bör kunna ske i mottagarlandets egen valuta. I icke obetydlig omfattning sker detta redan i vissa sammanhang. I någon utsträckning har IDA möjlighet att utlämna lån mot betalning i mjukvalutor. Den amerikanska staten lämnar genom sin Development Loan Fund liknande lån till både privata och offentliga företag i utvecklingsländerna. Tänkbart är att något system uppbyggt genom revolverande krediter i mjukvalutor skulle kunna lösa relativt stora problem med hjälp av förhållandevis blygsamma insatser från de utvecklade ländernas sida.

Av ovanstående torde framgå att det föreligger en rad frågor berörande bl. a. utformningen av det svenska kreditgarantisystemet, möjligheterna till friare kapitalrörelser, skydd för investeringar och verksamhet utomlands mot politiska risker, handelspolitiska frågor m. fl. vilka behöver på ett djupare sätt belysas med sikte på sådana förändringar i gällande bestämmelser och deras tillämpning att de svenska insatserna på det kommersiella och industriella området inom utvecklingsländerna blir de bästa möjliga. I många avseenden begränsar sig de nödvändiga åtgärderna till frågor som tillkommer de svenska statsmakterna att avgöra. I andra avseenden är det både naturligt och nödvändigt på grund av våra internationella åtaganden att söka länka utvecklingen i önskad riktning inom ramen för de internationella organisationer av vilka vi är medlemmar. Det torde böra uppdragas åt en allsidigt sammansatt utredning att granska de härovan aktualiserade problemen och framlägga de förslag i olika riktningar vartill denna granskning kan föranleda.

IV. EPTA, SÄRSKILDA FONDEN OCH FN:s BARNFOND

Vi delar för vår del föredragande statsrådets uppfattning att FN:s fonder EPTA och Särskilda fonden är värdefulla och nödvändiga organ för det multilaterala tekniska biståndet. Propositionen föreslår en viss ökning till EPTA medan anslaget till särskilda fonden föreslås utgå med oförändrat belopp under hänvisning till att Sveriges bidrag till denna fond redan ligger relativt högt. Läget är emellertid det att FN:s andra kommitté (Economic and Financial Committee) vid sammanträde den 10 december 1960 antog en resolution med syfte att snarast söka bringa de två fondernas gemensamma re-

surser upp till ett belopp av 150 milj. dollar. Den hittillsvarande målsättningen är 100 milj. dollar, men i praktiken har man ännu inte nått längre än till knappa 90 milj., beroende på för små bidrag från medlemsnationerna. Avsikten är nu att söka nå 150 milj. dollar under år 1961, varför redan innevarande års riksdag bör ta ställning till frågan. Bakgrunden till den föreslagna höjningen är att direktören i FN:s särskild fond, Paul Hoffman, givit en utförlig motivering för ett program, som kräver dessa belopp och avser att åstadkomma en tvåprocentig standardstegring om året i utvecklingsländerna under 1960-talet. Utvecklingen med en procent standardstegring under 1950-talet betecknades som helt otillfredsställande. FN:s insatser har en central roll inte minst genom särskilda fonden, som gör förarbetet genom kartläggning av naturresurser, teknisk utbildning o. s. v. Med hänsyn till nämnda omständigheter vill vi förordna att Sverige, som inom ramen för den hitintills gällande målsättningen ställt i runt tal 16 milj. till förfogande, nu med hänsyn till den av andra kommittén antagna resolutionen redan i år ställer ytterligare 10 milj. kronor till förfogande. I enlighet med andra kommitténs avgörande torde det inte vara nödvändigt att ta ställning till frågan hur beloppet skall fördelas mellan de två fonderna.

Det kan nämnas att USA:s garanti att tillskjuta 40 procent av fondernas medel upp till ett visst tak i detta sammanhang skulle träda i funktion, varför en ökning av det svenska bidraget automatiskt skulle medföra att 40 procent av det av Sverige ytterligare tillskjutna beloppet skulle ställas till förfogande av USA utöver tidigare utfästelser.

Det på tredje huvudtiteln föreslagna anslaget till FN:s barnfond (UNICEF) innebär en ökning i förhållande till innevarande budgetårs anslag med 170 000 kronor. Trots denna ökning synes bidraget till UNICEF i förhållande till de kvoteringsregler som i andra sammanhang tillämpas ligga på en alltför låg nivå. Det finns även starka aktuella skäl att bättre tillgodose barnfonden, vilket bl. a. nödläget i Kongo illustrerar. Utan att alltför hårt binda sig för bestämda kvoteringsregler i fråga om de bidragsbelopp som FN:s medlemsländer frivilligt ställer till förfogande, synes en uppräknings av bidraget till UNICEF med 280 000 kronor från föreslagna 1 520 000 till 1 800 000 kronor motiverad. Härigenom skulle vårt lands bidrag i stort sett motsvara den andel som kan bestämmas med utgångspunkt från vår medlemsavgift i FN.

V. SPETÄLSKEKAMPANJ I ETIOPIEN

I Etiopien, som av flera skäl är ett område där Sverige har många förbindelser, föreligger sedan en tid tillbaka en stor plan, godkänd av hälsovårdsdepartementet, i syfte att efter hand täcka hela landet med hälsocentraler och hälsomottagningar, en del av dem rörliga. Avsikten är att spetälskebekämpandet skall integreras i denna hälsovårdsplan, och man hoppas härigenom kunna småningom få denna sjukdom under kontroll så att den efter hand skall upphöra att vara ett allvarligt problem. För närvarande har

man endast osäkra uppskattningar om hur många spetälskesjuka det finns i Etiopien, men siffran torde ligga snarare över än under 200 000. Regeringen har en särskild spetälsketjänst med en chef vars verksamhet dock nästan helt tagits i anspråk av det stora leprosariet i Addis Abeba. På detta och särskilt på dess barn har den svenska hjälpverksamheten hittills främst inriktats.

Med de nya medicinska hjälpmedel som numera står till förfogande har utsikterna att kunna tvinga tillbaka sjukdomen stigit. Under de senaste åren har utbildningen av personal för en spetälskekampanj organiserats i Gondar och en öppen spetälskevård påbörjats. Förrre generaldirektören i medicinalstyrelsen, doktor J. Axel Höjer, besökte 1959 Addis Abeba på uppdrag av Rädna barnen och Sverige hjälper. Dessa organisationer planerar att insamla medel för att hjälpa starten av den utarbetade hälsovårdsplan som hittills inte riktigt kunnat komma i gång av brist på medel. Doktor Höjer har liksom det svenska barnsjukhusets chef i Addis Abeba, doktor E. Mannheimer, och alla sakkunniga där givit sin fulla anslutning till den plan för en spetälskekampanj som en integrerad del av hälsovårdsministeriets hälsovårdsplan, som godkänts av dess två rådgivare, doktor Fride Hylander och doktor Haldor Larsen.

De medel som kommer in genom de nu pågående och för 1961 och 1962 planerade svenska insamlingarna för att understödja spetälskans utrotande avser olika länder med deras mer än 15 miljoner spetälska. Den del därav som kan komma Etiopien till godo kan man icke förutse för närvarande. Den kan i vart fall inte på långt när bli tillräcklig för att nå uppgivet mål i Etiopien, att anställa kompetenta läkare, vidga utbildningen av spetälskepersonal, starta hälsocentraler och ordna ett lokalt spetälskebekämpande ute i byarna.

Sveriges hittillsvarande insatser i Etiopien, där svenska läkare och andra experter sitter inne med noggrann kännedom om landet, gör en samlad svensk insats för hälsovården i Etiopien särskilt med sikte på spetälskans bekämpande önskvärd. För ett svenskt-etiopiskt hälsocentralsprojekt i provinsen Wollega finns redan ett av doktorerna Hylander och Mannheimer upprättat program. Att just denna provins valts sammanhänger med att svensk mission där sedan länge driver sjukhus och sjuksköterskeskola m. m.

Ett avsevärt svenskt tillskott för att möjliggöra förverkligandet av det planerade hälsocentralsprogrammet skulle innebära en stor insats för en allvarlig början till realiserandet av spetälskekontrollen i landet samtidigt som därigenom en verklig hygienisk omvälvning skulle sättas i gång.

Vi förutsätter att den hjälp som f. n. på olika sätt lämnas och planeras från svenska organ, såsom Rädna barnen, Sverige hjälper, missionen och sammanslutningen Hjälp Etiopiens spetälska barn, skulle bilda en grund och att därutöver ett svenskt bidrag från statens sida skulle bli ett tillskott för att kraftigt vidga verksamheten och bana väg för ett stort samlat grepp på problemet att driva tillbaka spetälskan i Etiopien. En på så sätt samordnad och energisk insats inom ett land där vi redan har ett betydande

underlag av svenska och etiopiska institutioner, experter och planläggning att utgå ifrån skulle kunna för relativt blygsamma kostnader ge betydande resultat. Man torde få utgå ifrån att vid den närmare planläggningen och genomförandet av den vidgade kampanjen, som självfallet måste sträcka sig över flera år, berörda svenska organ, här framför allt Rädda barnen, Centralkommittén och missionen, samordnar sina krafter. För att utöver de medel som på annat sätt kommer att ställas till förfogande öka den svenska insatsen förordar vi att 5 milj. kr. ställes till förfogande för angivet ändamål.

VI. BISTÅNDSINSATSER GENOM MISSIONERNA

Trots vad riksdagen efter hemställan från statsutskottet vid 1960 års riksdag uttalade om att hinder icke föreligger att kanalisera svenskt bistånd genom svenska missioner har detta enligt inhämtade uppgifter icke skett eller i vart fall haft ytterst obetydlig omfattning. Vi kan inte underlåta att understryka det ändamålsenliga uti att anknyta till redan befintliga, väl organiserade och med kunnig och välutbildad personal försedda organ vid administrerande av de svenska biståndsinsatserna. Härigenom står stora vinster att göra såväl i fråga om administrationskostnader som effektivitet. Att svensk biståndsadministration underlåter att anknyta till de svenska missionsorganisationerna är så mycket mer anmärkningsvärt som de multilaterala organen i anknytning till FN tydligen ofta funnit en sådan anknytning motiverad och stundom sett den som den främsta möjligheten att genomföra sina projekt. Under våren 1961 startar ett stort femårsprogram i syfte att hjälpa ungdom mellan 23 och 35 år till högre utbildning i Léopoldville. Bakom projektet, vars totalkostnad beräknas uppgå till 100 milj. svenska kronor, står Kyrkornas världsråd och missionsorganisationerna i Amerika och Europa med stöd av det amerikanska International Cooperation Administration och privata fonder. Projektet kan sägas vara ett stort försök att genomföra vad de skilda missionerna hittills velat göra men av ekonomiska och personella skäl icke förmått med hänsyn till bl. a. de trängande utbildningsuppgifterna på ett mera grundläggande stadium, som måst komma i första hand eftersom de utgör förutsättning för högre utbildning.

De svenska missionsrörelser som berörs av detta projekt är baptistmissionen, missionsförbundet samt pingströrelsen, vilka i Léopoldville och Brazzaville sedan länge bedrivit en omfattande skolverksamhet och sjukvård. Dessa tre missioner hade där enligt senast tillgängliga statistik år 1959 812 småskolor och lägre folkskolor med 53 253 elever, 72 högre (fullständiga) folkskolor med 17 646 elever, 4 realskolor och läroverk med 270 elever samt 8 hantverksskolor och andra praktiska skolor med 537 elever. Härtill kommer flera högre kurser för utbildning av lärare, pastorer och sjukvårdspersonal. Inom sjukvårdsområdet drev de ett sjukhus med 1 152 patienter samt 24 polikliniker med nära 844 000 behandlingar samt ett spetälskehem med 35 patienter och en tbc-avdelning med 67 patienter.

Kostnaderna för denna verksamhet har täckts genom i Sverige insamlade medel samt genom bidrag från franska resp. belgiska staten. Vad gäller f. d. belgiska Kongo torde det statliga bidraget för skolor och sjukhusvård ha uppgått till ca 2,5 milj. kronor årligen. Det är föga sannolikt, att Léopoldville under de omständigheter som råder skall bli i stånd att anskaffa nödvändiga medel för att skolorna och sjukvården skall kunna fungera i hit-tillsvarande omfattning. Det är dessvärre föga hopp om att så ordnade förhållanden skall kunna skapas att ett beskattningssystem kan bringas att fungera för att via den inhemska kongolesiska ekonomien bidra till dessa ändamål även om de av ledande kongoleser bedöms ha hög prioritet. Även FN, som för närvarande betalar huvudparten av Léopoldvilles utgifter, torde ha betydande svårigheter att i längden såsom utvecklingen blivit kunna ställa medel till förfogande i tillräcklig omfattning.

Eftersom det statliga bidraget till skolor och sjukvård inom Léopoldville har uppgått till runt hälften eller mer av de totala kostnaderna skulle det innebära stora svårigheter inom både undervisnings- och sjukvårdsväsendet om dessa bidrag inte längre skulle stå till förfogande. Det skulle innebära en allvarlig begränsning av verksamheten i ett läge då en vidgning i stället vore starkt motiverad. Det synes nödvändigt att tillse att åtminstone ingen begränsning i verksamheten behöver uppkomma om det statliga bidraget helt eller delvis uteblir. I detta syfte föreslår vi att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att i den mån de offentliga bidragen till nämnda verksamhet skulle utebli eller reduceras ställa erforderliga medel till förfogande intill ett belopp motsvarande 2,5 milj. kronor.

Eftersom de svenska missionerna i betydande omfattning sedan lång tid tillbaka bedrivit sådan verksamhet som allmänt erkännes utgöra nödvändiga moment i den ekonomiska, sociala och kulturella utvecklingsprocessen inom utvecklingsländerna och det i icke ringa mån gäller länder som väl lämpar sig för svenska insatser borde enligt vår mening ett nära samarbete kunna etableras mellan berörda organ, i första hand Centralkommittén och missionsorganisationerna, främst representerade av Svenska missionsrådet. Detta gäller såväl projekt utomlands som stipendiering av medborgare från utvecklingsländerna, vilka här i landet önskar vidareutbildning, sedan de fått den grundläggande underbyggnaden i fråga om kunskaper t. ex. vid någon av missionernas utbildningsanstalter. Inte minst vill vi betona värdet dels av att utväljandet av de mest lämpade stipendiaterna härigenom kan underlättas och dels av att sådana stipendiater har naturliga anknytningspunkter när de kommer till vårt land, vilket ger dem bättre möjligheter än i flertalet andra fall att lära känna svenskt samhällsliv och kultur inifrån.

VII. BIDRAGET TILL SVERIGE HJÄLPER-INSAMLINGEN

I motionen II: 60 vid 1960 års riksdag föreslogs ett par alternativa åtgärder för att stimulera ifrågakarande insamling. Den nu av föredragande statsrådet förordade stimulansåtgärden innebärande en utfästelse från sta-

tens sida att ställa ett lika stort belopp till förfogande som det som kan insamlas på frivillig väg sammanfaller till principen med motionsförslaget. Tanken är att hjälpen till utvecklingsländerna inte bara är en fråga som bör lösas via budgeten utan en angelägenhet som behöver förankras hos folkopinionen genom tillfälle till direkta gåvor. Centralkommittén har hemställt om ett statsanslag motsvarande minst vad som inflyter av frivilliga bidrag, dock med en maximering av det statliga bidraget till 6 milj. kronor. Föredragande statsrådet upptar emellertid endast ett till 3 milj. kronor maximerat belopp under hänvisning till svårigheten att bedöma vilket belopp den kommande insamlingen kan väntas uppnå. Flera olika insamlingsaktioner med enahanda eller liknande syften har som bekant genomförts genom olika organisationers försorg. Med hänsyn till det stora och efter allt att döma stigande intresset för ökat bistånd till utvecklingsländerna är det emellertid enligt vår mening troligt att insamlingsresultatet blir gynnsammare än som i propositionen antagits. För att icke i sådant fall den tillämnade stimulans-effekten skall uttömmas vill vi därför förordade att ett tillskott av statsmedel skall ske även om insamlingen inbringar större belopp än 3 milj. kronor.

VIII. BITRÄDANDE EXPERTER FÖR FN:s TEKNISKA BISTÅND

Den s. k. Sverige hjälper-utredningen förordade anslag för utsändande av biträdande experter för tjänstgöring vid av FN:s biståndsorgan organiserad biståndsverksamhet. FN och dess fackorgan har stort behov av sådana biträdande experter, »junior experts», men av särskilda skäl måste anslaget ligga utanför FN:s budget. Erfarenheterna av de biträdande experterna är goda, och t. ex. Västtyskland, Nederländerna och Schweiz ställer sådana till förfogande och avser att vidga denna verksamhet. Rent allmänt kan sägas att biträdande experter i hög grad höjer effektiviteten i arbetet. Dessa yngre människor kan som regel åtaga sig att stanna längre tid på fältet och fullfölja arbetet efter huvudexpertens direktiv. Den senare behöver då bara lösgöras för kortare tid. Samtidigt erbjuder systemet med »junior experts» en god rekryteringsmöjlighet genom att det ger yngre krafter som är intresserade och mindre hårt engagerade en möjlighet att väl sätta sig in i arbetets problem. I någon mån löser man även på denna väg utbildningsfrågan för experterna. Med anledning av det anförda vill vi förordade att medel ställas till förfogande för sådan verksamhet vilken fyller ett stort behov och dessutom är lättadministrerad. Ett belopp på 1 500 000 kr. torde för nästa budgetår böra ställas till förfogande för ändamålet.

IX. FAMILJEPLANERINGEN

I motion nr II: 60 till 1960 års riksdag återfanns en siffermässigt belyst framställning rörande den pågående utomordentligt snabba befolkningsökningen särskilt i utvecklingsländerna. På tal om dessa förhållanden anförde vi bl. a.:

Även om det finns viss grund för förhoppningen att en industrialiseringsprocess, med den förändring det innebär i levnadsbetingelserna att övergå från jordbruksnäringen till industrinäringar och bosättning i tätorter, skall leda till efter hand sjunkande födelsetal och att kontakten med på västerländskt vis begränsade familjer kan för vissa folkgrupper få en liknande effekt, är icke detta tillräckligt för att bromsa den enorma befolkningsökningen. Verksamma åtgärder med direkt syfte på familjeplanering måste vidtas i helt annan omfattning än som hittills skett inom områden där intresse härför finnes eller kan väckas. — — — Det kan nämnas att Pakistan uttalat ett positivt intresse för den svenska biståndsaktion på familjeplanerings område som pågår på Ceylon skall utsträckas till Pakistan. Den av Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden tillsatta utredningen om fortsatta bilaterala biståndsinsatser förordar en sådan biståndsaktion med hög prioritet. Vi instämmer för egen del i denna värdesättning på detta projekt.

Vi noterar med tillfredsställelse att föredragande statsrådet tillmäter detta projekt hög prioritet sedan en formell framställning nu föreligger från Pakistans sida. Likaså förutsätter vi att medel kommer att ställas till förfogande för den av Centralkommittén ifrågasatta utvidgningen av det redan pågående familjeplaneringsprojektet på Ceylon.

Den pågående befolkningsexplosionen är ur många synpunkter ett av de allvarligaste hoten mot möjligheterna att höja levnadsstandarden i utvecklingsländerna och utsikterna att uppnå en någorlunda fredlig och lugn utveckling. Trots frågans enorma betydelse har de internationella organen helt varit förlamade med följd att multilaterala åtgärder i detta sammanhang uteblivit. Veterligen har på bilateral väg endast Sverige hittills gjort några insatser för familjeplanering. Efter de upplysningar som lämnades i utrikesutskottets utlåtande nr 3/1960 med anledning av motion II: 60 år 1960 med dess hemställan, att Sverige skulle inom FN göra förnyade ansträngningar att driva frågan om vidgade insatser för familjeplanering och det ytterligare meddelats oss att Sverige nu begärt få frågan om familjeplanering uppsatt på FN:s agenda till nästa session, saknar vi anledning förnya denna hemställan men utgår ifrån att intet tillfälle försummas att söka påverka FN:s insatser och medlemsnationer för arbete på en ansvarsmedveten familjeplanering i positiv riktning. Då emellertid Sverige som nämnts tycks vara det enda land, som vidtagit konkreta åtgärder inom ramen för biståndet till utvecklingsländerna och detta tydligen återspeglar en skillnad i sättet att se på dessa frågor, föreligger för vårt land ett särskilt stort ansvar just här. Med hänsyn härtill bör vårt lands bistånd i detta avseende ges de bästa möjliga arbetsförutsättningar. Brist på medel får i vart fall icke dra onödigt snäva gränser för denna verksamhet. Vi utgår ifrån att medel även kan ställas till förfogande för att utan onödigt dröjsmål i vidare kretsar t. ex. inom FN:s medlemsnationer sprida kunskap om vunna erfarenheter från de pågående och nu planerade familjeplaneringsprojekten.

X. SAMHÄLLSVETENSKAPLIG UTBILDNING OCH STIPENDIER

Det är att beklaga att regeringen inte funnit det möjligt att redan nu framlägga förslag om akademisk utbildning i förvaltningskunskap och samhällsvetenskapliga ämnen (internationellt universitet) eller åtminstone redovisa en klart positiv inställning till ett sådant projekt och signalera snabb utredning av hur en sådan utbildning bäst bör utformas. Då särskild motion väckes i denna fråga avstår vi från att beröra den närmare i detta sammanhang. Det kan dock här vara lämpligt att peka på att det i samband med uppbyggnaden av en internationell utbildningsinstitution för förvaltningskunskap och samhällsvetenskap, eller t. o. m. oberoende härav, bör övervägas om man inte i Sverige skulle upprätta institut för avancerade studier och forskning i vissa samhällsvetenskapliga ämnen av påtagligt internationellt intresse. Sådana institut skulle ligga i linje med den allt starkare tendensen till en internationalisering av de flesta slag av forskning. Genom att bereda en ram inom vilken olika idériktningar och metoder får konfronteras med varandra skulle dessa institut verka starkt främjande för vetenskapen. De skulle också helt visst utgöra ett starkt stöd för en institution där grundläggande akademisk utbildning i förvaltning och samhällskunskap förmedlas. Ett första exempel på ett institut av det slag som här åsyftas är redan på väg att förverkligas, nämligen Institutionen för internationella ekonomiska frågor vid Stockholms universitet.

Institut synes särskilt önskvärda i andra ämnen vars vetenskapliga bearbetning är av betydelse för en fredlig internationell samhällsutveckling, såsom utrikespolitik, internationellt organisationsväsende, internationella juridiska discipliner, statistik, ekonomisk geografi och sociologi. Att möjliggöra avancerade studier i sådana ämnen för personer som kommer från underutvecklade länder och som redan har akademisk grundutbildning eller förvaltningserfarenhet synes viktigt. Också för personer som skall tjänstgöra i internationella organisationer skulle utbildning vid sådana institut vara av stort värde.

Det är glädjande att regeringen — såsom föreslogs i motion II: 60/1960 — nu begär en fördubbling av det belopp som av Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd fördelas som stipendier för studerande från utvecklingsländerna. Med tanke på att en synnerligen positiv inställning råder inom alla samhällsgrupper för att ta emot stipendiater för utbildning i Sverige och att endast en ringa del av vår kapacitet som utbildningsland hittills tagits i anspråk för detta ändamål synes en snar och betydande ytterligare höjning befogad. Redan innan en väsentligt vidgad stipendiegivning kommer till stånd bör dock de principer som tillämpas på fördelningen av stipendier och den ordning i vilka beslut härom fattas göras till föremål för översyn. Det är ägnat att något förvåna att i statsverkspropositionen höjningen av anslaget för stipendier från 400 000 till 800 000 kronor inte av föredragande statsrådet kommenteras med ett enda ord. Det vill synas naturligt att beslut om fördelning av stipendier skall kunna fattas inom ra-

men för Centralkommittén och att dessa förhållandevis enkla ärenden ej, såsom nu är fallet, skall behöva underställas Kungl. Maj:t för fastställelse. De principer, som i hittillsvarande praxis utbildats för fördelningen, synes dock lämpligen böra något modifieras.

Behovet av ungdomar med universitets- och högskoleutbildning i de underutvecklade länderna är självfallet enormt. Ett stort antal ansökningar inlämnas också f. n. om stipendier för studier som leder till examen vid svenskt universitet eller högskola. Eftersom man hittills i princip ej använt Centralkommitténs medel till stipendier för studier med längre varaktighet än ett år, har emellertid denna typ av ansökningar i stort sett lämnats obeaktade. Landets olika studentkårer har visserligen på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skapat ett flertal stipendier av denna typ, men behovet av dem har dock endast i ringa utsträckning kunnat tillgodoses. Det synes därför angeläget att Centralkommitténs stipendiemedel också används för stipendier för studier som sträcker sig över ett flertal år. Det resonemang som möjligen kan ligga bakom den följda principen, att hjälpeffekten blir större om man bereder utbildning åt tre ungdomar under ett år var än åt en ungdom under tre år — är helt hypotetiskt. Inte heller bör de svårigheter som är förknippade med studenters vistelse utomlands i flera år, såsom anpassning här och återanpassning i hemlandet, få föranleda att man nästan helt underlåter att erbjuda hjälp med denna typ av utbildning.

XI. KATASTROFBEREDSKAP FÖR LIVSMEDEL

I utvecklingsländerna arbetar livsmedelsförsörjningen med ytterligt knappa marginaler. Inom stora områden råder på ett eller annat sätt konstant undernäring. Dessa förhållanden måste mötas med långsiktiga åtgärder av grundläggande natur i syfte att varaktigt och kraftigt öka livsmedelsproduktionen och förbättra distributionen. Vi hälsar med tillfredsställelse förslaget i propositionen att Sverige skall understödja FAO:s femårs-kampanj »Frihet från hunger», vilken som väsentligt moment har forskning och undervisning angående mänsklighetens näringsbehov och möjligheterna att öka livsmedelsproduktionen.

Det finns emellertid ett annat problem i sammanhanget. Det gäller de akuta katastrofsituationer i fråga om livsmedelsförsörjningen inom begränsade områden som nu och då inträffar. Här kan en relativt begränsad insats under en kortare tid ofta bli till stor hjälp och betyda möjlighet för tusentals människor att undgå svält döden. Det torde ligga inom det praktiskt realiserbaras gränser för Sverige att här göra en insats. Snabb hjälp är ofta dubbel hjälp. Enligt vår mening borde övervägas att skapa ett beredskapslager av lämpliga livsmedel t. ex. spannmål och torrmjök och ev. även vitaminer att ställas till förfogande i akuta nödsituationer. Möjligen kan det visa sig ändamålsenligt att anknyta det hela till den ordinära beredskapslagring vi redan har av försvarsmässiga skäl. Hur detta skulle närmare utformas kan inte avgöras förrän efter utredning som då även bör

klarlägga de kostnader som därmed skulle vara förenade. En beredskapslagring för detta ändamål skulle i viss mån kunna tjäna som en utjämnande faktor för avsättningen av jordbruksproduktionen och betyda en viss lättnad i de svårigheter som stundom uppkommer genom tillfälligt stor överproduktion. Vi förordar att detta förslag göres till föremål för närmare utredning.

XII. ÄNDRING I ARVS- OCH GÅVOSKATTEFÖRORDNINGEN

I 3 § KF om arvsskatt och gåvoskatt stadgas att från skattskyldighet enligt denna förordning är befriade bl. a. stiftelse eller sammanslutning, som har till huvudsakligt ändamål att främja barns eller ungdoms vård och fostran eller utbildning eller att främja vård av behövande ålderstigna, sjuka eller lytta, dock icke där ändamålet är att sålunda tillgodose medlemmar av viss eller vissa släkter eller *utom riket bosatta utlänningar*.

Den sistnämnda inskränkningen i skattebefrielsen har bl. a. visat sig leda till att såväl Svenska röda korset och Rädda barnen blivit skattskyldiga i sammanhang då de eljest skulle undgått skatt, emedan den verksamhet varom det varit fråga, gällt hjälpinsatser utomlands, d. v. s. avsett »utom riket bosatta utlänningar».

Då en sådan begränsning knappast i våra dagar ter sig motiverad och stundom kan framstå som rent stötande genom sin nationella prägel förordar vi, att sådan ändring sker i ifrågavarande förordning att orden »utom riket bosatta utlänningar» slopas. Av formella skäl framlägges detta yrkande i särskild motion.

XIII. ORGANISATIONSFRÅGOR

Vi finner att med nuvarande organisation av den svenska biståndsverksamheten skäl talar för att icke riksdagen i detalj binder anslagen till bestämda projekt utan låter sig nöja med en angiven kostnadsram, inom vilken på allmänna riktlinjer erforderliga medel kan fördelas efter beslut av Kungl. Maj:t sedan samråd skett med bl. a. Centralkommittén och övriga expertorgan. Metoden har emellertid allvarliga svagheter och torde knappast vara att rekommendera.

I samband med de av oss förra året föreslagna ökningarna av vårt lands bilaterala tekniska bistånd i huvudsaklig överensstämmelse med riktlinjer och projekt föreslagna av den s. k. Sverige hjälper-utredningen framhöll vi, att ökade insatser från de välställda nationernas sida till hjälp åt de sämre lottade skulle komma att krävas, och plats måste därför beredas för allt större insatser, vilka bättre tar hänsyn till de oerhörda behoven och tyngden hos de humanitära, ekonomiska och politiska skälen till bistånd. Ytterligare anförde vi:

Mot bakgrund härav vill vi förordar att en parlamentariskt förankrad delegation tillsättes med uppdrag att fortlöpande och i kontakt med Central-

kommittén följa förhållandena på detta område och framlägga de förslag till vidgning av den samlade svenska insatsen som med hänsyn till utvecklingen är påkallad.

Förslaget avvisades av riksdagen. Sedermera har emellertid efter bemyndigande från Kungl. Maj:t i maj 1960 en utredning tillsatts med uppgift att ompröva den administrativa organisationen av den svenska biståndsverksamheten både vad gäller personalbehov och organisation. I utredningsuppdraget ingår även frågan hur man skall underlätta rekryteringen av svenska fackmän för utlandstjänst samt förbättra mottagning och handledning av utländska stipendiater inom vårt land. Därvid skall även ägnas uppmärksamhet åt frågan om särskild utbildning åt svenskar som avses tjänstgöra utomlands. Vi finner av många skäl den tillsatta utredningen väl motiverad. Endast till en del tillgodoser utredningsuppdraget emellertid de bakom vårt förslag om en parlamentariskt förankrad delegation liggande intentionerna.

Den organisatoriska uppläggning som tagit sig uttryck i att Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd tillkom avsåg att genom stark förankring hos landets folkrörelser och organisationsliv försäkra sig om ett brett folkligt stöd åt planerade biståndsprojekt, vilka avsågs till väsentlig del bli finansierade genom frivilliga bidrag. Genom Centralkommittén skapades sålunda ett samarbetsorgan mellan organisations-Sverige och de offentliga myndigheter som berörs. Enligt vår mening bör även i framtiden det värdefulla i denna breda folkliga anknytning organisatoriskt tillvaratagas. Samtidigt måste emellertid fastslås, att den från början skapade organisationsformen, sedan de statliga bidragen till Centralkommitténs verksamhet börjat uppgå till mångdubbelt större belopp än de frivilligt insamlade medlen, blivit allt mindre ändamålsenlig. Då vi för vår del anser det ofrånkomligt med en snabb och betydande ökning av de svenska biståndsinsatserna och dessa endast till en relativt allt mindre del kan väntas bli täckta genom frivilligt insamlade medel, finner vi vårt tidigare framförda förslag om en parlamentariskt förankrad delegation starkare motiverad allteftersom verksamheten växer. Ett särskilt skäl därutöver är den omständigheten att Centralkommitténs petita i sina detaljer icke göres offentliga beroende på hänsynen till främmande stater.

Det anförda understryker enligt vår uppfattning nödvändigheten av en snabb omorganisation av verksamheten. Samma slutsats kommer vi till även av det skälet att det uppenbarligen föreligger ett behov av större koordination av de svenska insatserna från olika håll och en fortlöpande framtidsplanering av helt annan karaktär än den nuvarande.

Den s. k. Sverige hjälper-utredningens konkreta förslag, som framlades på hösten 1959, är numera genom årets statsverksproposition till största delen på väg mot förverkligande. Det är mot denna bakgrund anmärkningsvärt att man icke genom statsverkspropositionen får någon ledning beträffande hur det fortsatta planeringsarbetet skall bedrivas i syfte att väl förbereda och samordna det svenska biståndet med sikte på en snabb ökning av

detsamma. Uppenbarligen finns intet tillräckligt organ för denna uppgift. Centralkommittén kan inte med sina resurser fylla denna uppgift.

Med hänsyn härtill framför vi ännu en gång kravet på en delegation med parlamentarisk förankring och föreslår att denna delegation även får företrädare för näringslivet och Svenska missionsrådet. Delegationens uppgift skulle vara att nära följa de skilda svenska biståndsinsatserna i deras helhet, verka för önskvärd samordning där detta låter sig göra samt, inte minst viktigt, förbereda och framlägga förslag till den ökning av den svenska insatsen som med hänsyn till förhållandena kan vara påkallad och möjlig.

XIV. SVERIGES FRAMTIDA BISTÅND

Inledningsvis har i denna motion betonats några nödvändiga förutsättningar och riktlinjer för en aktiv utvecklingspolitik. I senare avsnitt har framlagts vissa förslag med syfte att öka den svenska insatsen och jämna vägen för ytterligare ökning av biståndet och stegra dess effektivitet.

Sverige har under senare år ställt i och för sig betydande belopp till särskilt den multilaterala verksamhetens förfogande, och från i år är avsikten att inte oväsentligt öka även det bilaterala biståndet. Budgetmässigt ter sig den svenska insatsen emellertid undanskymd i förhållande till budgetens totala omslutning. Det rör sig inte om procent av budgeten utan fortfarande om promille. Ännu mer blygsam ter sig vår insats mot bakgrund av de stora behoven.

Insatserna måste ske på olika vägar beroende på problemens olika karaktär. Ständigt måste emellertid det kravet ställas att de insatser som skall göras måste vara väl förberedda och samordnade såväl med andra biståndsinsatser som med en målmedveten utvecklingspolitik. Utvecklingsarbetet måste påbörjas från det plan på vilket vederbörande land befinner sig. Det är därför inte vare sig nödvändigt eller ens klokt att i alla sammanhang kräva svensk standard på allt vad som göres. Sådant kan göra mera skada än nytta.

Vidare måste det vara ett viktigt drag i den svenska biståndsinsatsen att inom FN och OECD och andra internationella organ och sammanslutningar verka för större effektivitet, planering och konsekvens i utvecklingspolitiken.

Slutligen önskar vi understryka att en aktiv utvecklingspolitik som framspringer ur medvetandet om storleksordningen och betydelsen av de problem det gäller måste få återverkningar inom vårt eget samhälle. Den relativa kapitalbristen, delvis en följd av den ekonomiska politik som förts, får inte hindra oss att ställa en rimlig del av våra kapitaltillgångar till förfogande för utvecklingspolitiken. Våra ofta knappa resurser på utbildad och kvalificerad arbetskraft får inte medföra att detta oundgängliga moment i en väl integrerad utvecklingspolitik eftersättes.

XV. SAMMANFATTNING AV MOTIONENS INNEHÅLL

I motionen framlägges förslag syftande till en vidgad svensk insats som led i en aktiv och planmässig utvecklingspolitik för utvecklingsländerna. Förslag framföres med sikte på det svenska kreditgarantisystemet, åtgärder för friare kapitalrörelser, skydd för svenska investeringar i utlandet och en översyn av handelspolitiken m. m. för att få bort mot utvecklingsländerna diskriminerande element. Vidare förordas att Sverige inom internationella organ såsom GATT och OECD bör verka för liknande syftens tillgodoseende så att inte biståndsinsatserna motverkas genom andra förhållanden och åtgärder över vilka de utvecklade länderna kan öva inflytande. Vidare behandlas utbildnings- och stipendiatverksamheten. Flera konkreta åtgärder föreslås för en ökning av det svenska biståndet. Bl. a. förordas en ökning med 10 milj. kronor till EPTA och Särskilda fonden inom FN samt en ökning av bidraget till FN:s barnfond med 280 000 kronor, 5 milj. kronor som tillskott till pågående eller planerade insamlingar för att vidga insatsen i Etiopien för utbyggnad av systemet med hälsocentraler med integrerad spetälskebekämpning i syfte att på bred front driva tillbaka spetälskan. En sådan utvidgning kan lämpligen ingå som ett första led i en svensk aktion för att undanröja spetälskan som förhärjande folksjukdom. Vidare föreslås det av regeringen till 3 milj. maximerade bidraget som stimulans åt den nystartade Sverige hjälper-insamlingen utgå utan maximering samt att regeringen skall bemyndigas ställa upp till 2,5 milj. kr. till förfogande för att ersätta ev. bortfallande statsbidrag till de svenska missionernas skolor och sjukvård i f. d. belgiska Kongo. Anslag på 1,5 milj. begärs för utsändande av biträdande experter för multilaterala projekt. Utredning begärs om skapande av ett beredskapslager av livsmedel för katastrofsituationer. En delegation med parlamentarisk förankring och med företrädare för näringslivet och Svenska missionsrådet föreslås med uppgift att i kontakt med Centralkommittén fortlöpande följa, samordna och planlägga de svenska biståndsinsatserna med sikte på snabb ökning.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av anslaget till Bidrag till internationell hjälpverksamhet under tredje huvudtiteln måtte

A. besluta bifalla de föreslagna anslagen, dock att a) tillskott av statsmedel skall utgå till insamlingen Sverige hjälper med samma belopp som den enskilda bidragsgivningen ger utan maximering, b) ytterligare 10 milj. kronor bör ställas till förfogande för förstärkning av EPTA och Särskilda fonden inom FN och c) bidraget till FN:s barnfond bör höjas från föreslagna 1 520 000 kronor till 1 800 000 kronor, d. v. s. med 280 000 kronor.

B. besluta ställa 5 milj. kronor till förfogande för vederbörliga organ för vidgat hälsovårdsprogram i Etiopien med särskild inriktning på spetälskebekämpningen.

C. besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att ställa upp till 2,5 milj. kronor till förfogande för de svenska missionernas i f. d. belgiska Kongo skolor och sjukvård för den händelse hittills utgående statsbidrag helt eller delvis skulle utebli.

D. besluta anvisa 1,5 milj. kronor för utsändande av biträdande experter för FN:s multilaterala bistånd.

E. besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam och kvalificerad utredning rörande

a) åtgärder för en sådan utformning av det svenska kreditgarantisystemet att detta bättre anpassas till det särskilda krav som ställs vid export till utvecklingsländerna,

b) skapande av möjligheter för svenska investeringar och verksamhet utomlands att uppnå garantier mot förluster på grund av politiska risker,

c) åtgärder för att undanröja sådana inslag i den svenska respektive inom med Sverige i internationella organisationer samarbetande länders handelspolitik som kan vara ägnade att motverka en konstruktiv utvecklingspolitik i fråga om utvecklingsländerna.

F. besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande möjligheterna att skapa ett beredskapslager av livsmedel för snabbhjälp i katastrofsituationer.

G. med hänsyn till kravet på en snabb ökning av de svenska biståndsinsatserna hemställa att en delegation med parlamentarisk förankring och med företrädare för folkrörelser, näringsliv och Svenska missionsrådet tillsättes med uppgift att fortlöpande och i kontakt med Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd åt mindre utvecklade områden följa den svenska biståndsverksamheten, verka för önskvärd samordning samt förbereda och framlägga förslag till vidgade insatser.

H. hemställa att Kungl. Maj:t även i övrigt beaktar vad ovan anförts.

Stockholm den 26 januari 1961

Bertil Ohlin

O. Malmborg

Wald. Svensson

Sven Gustafson

Henning Gustafsson

Brita Elmén

i Göteborg

i Skellefteå

Gunnar Helén

Manne Ståhl

Bertil von Friesen

INNEHÅLL

I. Aktiv utvecklingspolitik och dess huvudproblem	1
II. Ekonomisk samverkan i OEEC/OECD	4
III. Kapitalförsörjning och handel	5
a) Exportkreditgarantierna	6
b) Friare kapitalrörelser	7
c) Skydd för utlandsinvesteringar	8
d) Handelshinder och utvecklingspolitik	10
IV. EPTA, Särskilda fonden och FN:s barnfond	11
V. Spetälskekampanj i Etiopien	12
VI. Bistånd genom missionerna	14
VII. Bidraget till Sverige hjälper-insamlingen	15
VIII. Biträdande experter för FN:s organ	16
IX. Familjeplaneringen	16
X. Samhällsvetenskaplig utbildning och stipendieverksamhet	18
XI. Katastrofberedskap för livsmedel	19
XII. Ändring i arvs- och gåvoskatteförordningen	20
XIII. Organisationsfrågor	20
XIV. Sveriges framtida bistånd	22
XV. Sammanfattning	23